

AUGUST 1944 LA CONSTANȚA – CAZUL CONTRAAMIRALULUI HORIA MACELLARIU –

Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA

Academia Oamenilor de Știință din România, Constanța

Dr. Dan-Dragoș SICHIGEA

Muzeul Național al Marinei Române, Constanța

Lucrarea de față analizează rolul Marinei Regale a României și al personalității celui mai capabil comandant al forțelor ei maritime în Campania din Est, în evenimentele de o importanță covârșitoare de la 23 august 1944 – contraamiralul Horia Macellariu. În contextul ieșirii țării din alianța cu Germania, al schimbărilor politico-militare și sub impactul proclamației emise de Regele Mihai I, la Constanța, problema care se punea pentru comandantii Marinei Regale era una sensibilă: desprinderea din comandamentul mixt româno-german. Situația era caracterizată de incertitudini, navele Forței Navale Maritime fiind intercalate cu mult mai numeroasele nave germane, care dispuneau de o dotare artileristică superioară. Contraamiralul Horia Macellariu, comandantul flotei maritime și responsabil direct de soarta echipajelor, era pus în subordinea comandamentului Diviziei 9 Infanterie. Ordinele Marelui Stat Major și ale Statului Major al Marinei de a dezarma sau alunga forțele germane peste granița de sud, în Bulgaria, necesitau calități deosebite, de tact și diplomație. Relația excelentă de colaborare dintre contraamiralul Macellariu și amiralul german Helmuth Brinkmann a ajutat la evitarea unei confruntări sângeroase, care se putea dovedi dezastruoasă pentru portul și orașul Constanța. După retragerea germanilor, numit comandant superior al teritoriului Dobrogea, contraamiralul Horia Macellariu a avut ingrata sarcină de a primi trupele sovietice, ai căror generali și amirali considerau Armata Română învinsă, tratând-o ca atare. Au urmat o serie de presiuni, dublate de insulte, și o atitudine dușmanoasă din partea ocupantului sovietic, care au culminat cu preluarea cu forța a navelor Marinei Regale, la 5 septembrie 1944.

Cuvinte-cheie: Marina Română, al Doilea Război Mondial, 23 august 1944, Macellariu, Brinkmann.

INTRODUCERE

Evenimentele militare desfășurate la Constanța și în Dobrogea începând cu seara zilei de 23 august 1944 au făcut, după 1989, obiectul unor cercetări istorice temeinice. Au apărut și s-au valorificat noi surse informative. Bunăoară, au fost publicate memoriile scrise de Horia Macellariu după ieșirea din detenție, în 1964, și lăsate familiei: *În plin uragan. Amintirile mele*¹. Precizăm distinsului cititor că studiul de față are ca suport principal documentar autobiografiile scrise în temnițele comuniste de către deținutul Horia Macellariu, la dispoziția Serviciului Special de Informații. Respectiv documentele au fost tipărite și date publicității sub titlul: Valentin Ciorbea (2016). *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989). Autobiografii din temniță. Miscelanea*. București: Editura Academiei Oamenilor de Știință din România.

La 23 august 1944, în noapte, la ora 22:15, românii deținuți de aparate de radio, preveniți că li se va transmite un comunicat important pentru țară, au ascultat cu maxim interes vocea Regelui Mihai. Era pentru prima dată când Suveranul se adresa poporului, dar și străinătății, pe calea undelor, cel mai eficient și rapid mijloc de comunicare. Regele a dat citire unui comunicat înregistrat din timp, documentul fiind denumit „Proclamația Regelui Mihai I către Țară”. În continuare, s-a transmis *Decretul relativ la numirea guvernului și comunicatul Consiliului de Miniștri*. Noul guvern era condus de către generalul Constantin Sănătescu (1885-1947), un apropiat al Regelui Mihai. Cu câteva ceasuri înainte, „în jurul orei 17”, aflați în audiență la Palatul Regal, mareșalul Ion Antonescu (1882-1946), Președintele Consiliului de Miniștri și Conducător al Statului, însoțit de Mihai Antonescu (1904-1946), ministrul afacerilor străine, au fost arestați de către o echipă de militari pregătiți dinainte. Actul, desfășurat sub patronajul Regelui Mihai și al Mareșalului Palatului, generalul Constantin Sănătescu, a constituit „momentul declanșator

¹ Prefață și îngrijirea ediției: Ioana Maria Ionescu. București: Editura Sagittarius, 1998. Pentru acțiunile Marinei Regale a României începând cu 23 august 1944 și rolul contraamiralului Horia Macellariu, recomandăm cititorului câteva titluri: comandor prof.univ.dr. Jipa Rotaru, comandor Ioan Damaschin (2000). *Glorie și dramă. Marina Regală a României: 1940-1945*. București: Editura „Ion Cristoiu”; Dorin Mara (2000). *Marina Regală a României în cel de-al Doilea Război Mondial*. București: Editura Economică; comandor (rtg.) Nicolae C. Petrescu (2005). *Contraamiralul Horia Macellariu. Gloria – dulce și amară povară*. Pitești: Editura și Tipografia Europroduct; Marian Moșneagu (2005). *Politica navală postbelică a României (1944-1958)*. București: Editura Mica Valahie (N.A.).

al loviturii de stat” organizată de „cel puțin 30 de persoane și personalități”, după constatările regretatului istoric Gheorghe Buzatu (Buzatu, 1995, pp. 33, 38).

Cele mai importante decizii politico-militare anunțate prin radio au fost întoarcerea armelor de către România împotriva Germaniei și a aliaților ei, încetarea de îndată „a războiului cu Națiunile Unite”, stoparea „oricărui act de ostilitate împotriva armatei sovietice”, asigurarea noilor aliați că România va continua războiul „alături de armatele aliate și în ajutorul lor” pentru eliberarea Transilvaniei (Ib., p. 38).

SITUAȚIA DIN DOBROGEA

La prima lectură a documentelor emise în seara zilei de 23 august 1944, situația părea clară pentru România. Inamicul împotriva căruia luptase în alianță cu Germania, Armata URSS, devenea instantaneu, prin declarația Regelui Mihai, aliata României. Ceea ce nu se precizase erau termenii cooperării cu militarii sovietici. Din acel moment, trupele germane terestre, navale și aeriene căpătau poziția de inamici. Împotriva lor trebuia luptat sau nu. Comunicatul Președintelui Consiliului de Miniștri dădea asigurări că, dacă trupele germane se vor retrage „în liniște, nu vor suferi niciun fel de agresiuni din partea noastră, cu o singură și categorică condiție, ca niciun element al armatei germane să nu fie agresiv față de noi” (Moșneagu, 2005, p. 50).

După cum s-au derulat evenimentele în Dobrogea, comandanții marilor unități – Divizia 9 Infanterie, Forțele Navale Maritime și Comandamentul Litoralului Maritim și Fluvial – au fost puși, din cauza neprevederii și neinformării din timp, din partea eșaloanelor, privind desprinderea și izolarea trupelor germane și condițiile cooperării cu noii aliați sovietici, într-o situație nouă din punct de vedere militar.

Pe parcursul zilei de 23 august 1944, contraamiralul Horia Macellariu, care preluase, din 23 aprilie 1943, comanda Forțelor Navale Maritime, era preocupat de pregătirea și executarea misiunii de evacuare din sudul Basarabiei a trupelor comandate de către generalul Emanoil Leoveanu (1887-1959), rupte din frontul românesc de la Bolgrad și retrase spre litoralul Băii Jibreni. Întrucât Marina Regală a României nu dispunea de nave cu pescaj mic pentru a se apropia cât mai mult de plajă în vederea recuperării și îmbarcării acestora, contraamiralul Horia Macellariu a apelat la sprijinul structurii „Amiral German Marea Neagră”, structura de comandă a operațiunilor navale din bazinul Mării Negre. Comandamentul german a aprobat ca patru R-boot-uri să participe la misiune. Ieșite pe Canalul Sulina în mare,

trei nave germane au lovit barajul de mine instalat de Marina Regală Română și s-au scufundat, probabil, dintr-o eroare de comandă ori din lipsa de informații. Incidentul a fost raportat contraamiralului Horia Macellariu aproximativ în momentul în care, la radio, se transmitea „Proclamația Regelui Mihai I către Țară”. Felul în care a primit și perceput conținutul documentului, de când a luat măsuri de aplicare a cerințelor, aflăm din autobiografia „Viața mea”, scrisă în Penitenciarul de la Gherla. Manuscrisul a început să fie scris pe 15 mai 1964 și a fost încheiat pe 23 iunie același an (AMNR, ff. 34-35). La 20 de ani de la evenimentele din vara anului 1944, deținutul Horia Macellariu consemna impactul asupra sa a deciziei ieșirii României din alianța cu Germania prin următoarele cuvinte: „Situația pentru mine a fost foarte grea și zilele de la 23 august au fost cele mai grele din cariera mea. Am auzit comunicarea la radio ca oricare alt om de pe stradă, neprevenit. S-au gândit, oare, aceia care au condus schimbarea la noi, cei de pe teren, în ce situație ne pun fără prevednire, ca să luăm măsurile necesare?” (Ciorbea, 2016, p. 140).

Lipsa de informații l-a determinat pe comandantul Corpului 2 Armată, aflat în retragere, să-i telefoneze contraamiralului Horia Macellariu și să-l întrebe *dacă la Constanța au debarcat americanii (!!!)*. Militar foarte capabil, contraamiralul Horia Macellariu a înțeles că se impune aplicarea de îndată a prevederilor cuprinse în comunicate. A început, astfel, Faza I (23 august 1944, ora 22:15 – 25 august 1944, ora 11:30), caracterizată de experții militari ca fiind marcată de trei situații majore: „încetarea ostilităților față de URSS; încetarea subordonării de Comandamentul German; expectativă față de armata germană” (AMNR, ff. 252-298).

Primele măsuri stabilite de contraamiralul Horia Macellariu au avut ca scop separarea comandamentului operativ al Forțelor Navale Maritime de structura germană – „Amiral German Marea Neagră” – care funcționa în centrul Constanței, la Hotel Carlton. Comandamentul român s-a menținut în cartierul Coiciu, punctul de comandă amenajat încă din anul 1943. Legăturile telefonice ale germanilor au fost interceptate pentru a nu mai avea nicio posibilitate de comunicare ori interceptare a telefoanelor românilor.

La ordinul germanilor de a-și instala santinele în hotel, contraamiralul Horia Macellariu a dispus ca militari români să fie dispuși în fața celor germani. Echipajele navelor românești din portul Constanța au fost alarmate pentru a face față situațiilor deosebite, iar navelor aflate pe mare li s-a ordonat să revină în port. Pentru a evita posibilele conflicte cu navele germane, li s-a permis intrarea în port.

Atât primele ordine date de către contraamiralul Macellariu, cât și cele ulterioare au ținut cont de raportul de forțe, care era net favorabil părții germane. Conform surselor istorice, „*Amiral German Marea Neagră*” avea în portul Constanța 79 de nave de luptă, de deservire, precum și petroliere, remorchere, docuri plutitoare, barcaze ș.a (Petrescu, 2005, p. 126).

Navele germane aveau 319 guri de foc al artileriei de la bord, de diferite calibre: 20; 37; 76; 88 mm. Forțele navale române erau compuse din patru nave: „*N.M.S. Regele Ferdinand*”; „*N.M.S. Regina Maria*”; „*N.M.S. Mărășești*” și „*N.M.S. Mărăști*”. Situația tehnică nu permitea decât unei singure nave să poată executa misiuni operative. Escadrila de submarine, care cuprindea submarinele „*Marsuinul*”, „*Delfinul*” și „*Rechinul*” și nava bază „*Constanța*”, era, de asemenea, neoperativă. Nava „*Amiral Murgescu*”, puitor de mine, deși afectată de bombardamentele aviației sovietice, era în parametri și putea executa misiuni specifice. Celălalt puitor de mine, „*Dacia*”, era avariat. Din cele 7 vedete torpiloare, numai 3 erau disponibile. Cinci remorchere erau eficiente, iar remorcherul „*Basarabia*”, transformat în dragor magnetic, executa, la ordin, misiuni specifice.

Navele românești puteau răspunde cu 119 guri de foc, de calibre: 13.2 mm; 20 mm; 37 mm; 120 mm, deci cu 200 de guri de foc mai puțin comparativ cu cele germane. Tunurile distrugătoarelor, de 120 mm, deși foarte puternice, nu se puteau folosi împotriva navelor germane, ele fiind foarte aproape, în danele portului, de cele românești. Tehnic, țevile din tunurile mari nu puteau fi coborâte, astfel că proiectilele ar fi trecut peste navele germane. Faptul că navele germane și românești erau dispuse intercalat putea duce, în caz de executare a focului, la lovirea propriilor nave și la o catastrofă de proporții.

La sud de Constanța, germanii dispuneau de puternica baterie „*Tirpitz*”, dotată cu 3 tunuri de 280 mm, care putea lovi ținte până la 34 km. Bateria era apărată antiaerian și terestru de 4 tunuri de 75 mm navale, 4 tunuri de 75 mm A.A. (antiaeriene) și piese de 22-40 mm pentru tir antiaerian și terestru. Germanii aveau 2 batalioane în zona portului Constanța și în oraș, cu „*mare putere de foc*” (Ibidem, p. 132). Alte 3 batalioane erau dislocate la Eforie, Agiea și Mangalia. Efective corespunzătoare a 4-5 batalioane de militari germani retrase din Crimeea (contraamiralul Macellariu estimează numărul lor la 10.000) puteau fi folosite la diferite misiuni.

Efectivele terestre germane mai dispuneau de un batalion de transport și 2 batalioane de deservire pentru zona Constanței și a întregii regiuni. Artileria antiaeriană germană din Constanța se compunea din 3 baterii cu 16 piese

de 88 mm; 1 baterie cu 4 piese de 75 mm; 4 baterii cu 54 de piese de 20 mm și alte baterii A.A.

Forțele terestre române destinate apărării Constanței și a regiunii erau constituite din Divizia 9 Infanterie, care dispunea de 12 batalioane de infanterie, 1 batalion de pionieri, 1 grup de cercetare și 12 baterii. Ca mijloace de întărire i-au fost alocate 1 divizion cu piese de 75 mm și un divizion de artilerie grea, cu piese de 122 mm.

În zona Constanței, Regimentul de Artilerie A.A. cu 4 baterii (16 piese de 88 mm), 1 baterie (12 piese de 37 mm), 4 baterii (48 piese de 20 mm), 1 baterie cu mitraliere, asigura apărarea antiaeriană (Ib.).

Conform instrucțiunilor Marelui Stat Major, responsabilitățile operative erau stabilite după cum urmează: în Marea Neagră „*de la bătaia tunurilor de coastă în larg, Comandamentul Forțelor Navale Maritime*”. Din momentul în care navele intrau în „*bătaia tunurilor de coastă și în portul Constanța*”, se subordonau generalului Costin Ionașcu (1890-1969), comandantul Diviziei 9 Infanterie. Lui îi revenea decizia coordonării tragerilor executate de către tunurile de la bordul navelor. Comandamentul Litoralului Maritim și Fluvial se subordona, de asemenea, Diviziei 9 pentru asigurarea unui cooperări eficiente privind „*focul navelor*”. Responsabilitatea apărării portului Constanța intra tot în sarcina generalului Costin Ionașcu (Ciorbea, p. 210).

23 AUGUST – 25 AUGUST 1944 LA CONSTANȚA

Contraamiralul Horia Macellariu a luat legătura prin telefon cu generalul Costin Ionașcu, aflat în punctul de comandă de la Murfatlar și „*ne-am pus de acord asupra situației și măsurilor noastre*”. Întrucât trupele germane se concentrau la bateria „*Tirpitz*”, generalul Ionașcu decide să atace bateria în cursul nopții, însă, mai târziu, a renunțat la idee.

Importantă pentru înțelegerea situației de la Constanța este și comunicarea pe care a avut-o contraamiralul Macellariu cu viceamiralul Ioan E. Georgescu, șeful Statului Major al Marinei, numit Subsecretar de Stat pentru Marină în guvernul Sănătescu. La telefon, viceamiralul Georgescu și-a arătat supriinderea relativ la evenimentele aflate în derulare, precizându-i contraamiralului Horia Macellariu că a aflat și el de la radio că a fost numit ministru, că are nevoie de timp pentru a se informa. A revenit în jurul orei 1:00 și i-a comunicat contraamiralului Horia Macellariu patru dispoziții: „1) *Încetarea luptei și armistițiului*; 2) *linia de demarcație Focșani-Nămoloasa-Galați-Dunărea Maritimă, pe care sovieticii*

trebuiau să se oprească; 3) să nu se provoace germanii și să-i lăsăm să plece cu arme și bagaje; 4) să nu ne lăsăm dezarmați de sovietici”. (Ib., p. 210). Clarificatoare în sine, precizările se vor dovedi dificil de aplicat. Zilele de 24 și 25 august 1944 au fost decisive pentru soluționarea poziției navelor germane aflate în portul Constanța și poziționarea clară față de atacurile aviației sovietice. Deși se vorbea de armistițiu, România nu a avut semnat, la 24 august, vreun document în acest sens cu Uniunea Sovietică ori cu altă țară din alianța militară a Națiunilor Unite.

În dimineața zilei de 24 august 1944, ora 7:00, a intrat în port convoiul escortat de torpilorul „Smeul” și o vedetă germană, care a adus militari recuperați din Baia Jibreni. Încă din timpul nopții, la navele germane, echipajele au intrat în stare de alarmă. Pe navele de transport „Alba Iulia” și „Ardeal”, închiriate de germani, se încărca muniția de război. Situația se tensionase. Intervenția comandorului Henichen, șeful Statului Major în comandamentul mixt al Forțelor Navale Maritime ale României, a liniștit lucrările, ofițerul german precizând că nu se produce un conflict armat cu românii (Rotaru, Damaschin, 2005, p. 201).

Aviația sovietică a atacat, din nou, portul Constanța, iar trupele române nu au reacționat. Cele germane au răspuns însă cu foc. Comandorul Nicolae Bardescu (1896-1977), comandantul Litoralului Maritim și Fluvial, îi somează să oprească tragerile, altfel vor suporta riposta trupelor române. Într-o asemenea atmosferă de război, populația Constanței a intrat în panică.

Militarii germani din comandamentul mixt, care au părăsit Hotelul Carlton și s-au retras la Eforie Sud (Carmen Sylva), au revenit la Constanța, la ordinul viceamiralului Helmuth Brinkmann. La hotel continua să funcționeze o grupă operativă, formată din contraamiralul Horia Macellariu și câțiva subordonați. Așa cum precizează contraamiralul român, au lucrat cu „sentinelele față în față, pentru a-i supraveghea pe germani și a nu lăsa nicio bănuială asupra gândurilor și hotărârilor noastre” (Petrescu, p. 141).

În dimineața zilei de 24, la ora 07:30, Comandamentul Naval Superior Sud, de la Sofia, a transmis următoarele directive viceamiralului Brinkmann: „1. Împiedicați cu orice mijloc ca sovieticii să ocupe Constanța și să utilizeze portul. 2. Luați măsuri dacă românii încearcă să împiedice realizarea acestei misiuni”. Aceste directive generale au fost urmate de ordine mai detaliate; amiralul atașat Cartierului General al Führerului a revenit cu precizarea, evident instigată de acesta, că trebuie subliniată „importanța preluării navelor românilor, mai ales monitoarele de pe Dunăre” (*War Diary German Naval Staff Operations Division*, 1948, p. 488).

Preocuparea părții germane pentru controlarea Diviziei de Dunăre a României se explică prin faptul că se spera folosirea cursului fluviului ca obstacol principal în calea trupelor sovietice. Odată ce această barieră ar fi fost străpunsă, nu mai exista o altă până în Bulgaria, ceea ce ar fi dus la complicații serioase pentru trupele Axei din Grecia și Iugoslavia, mai ales că atitudinea bulgarilor era ambivalentă (Sichigea, 2017, p. 67).

Evenimentul principal al zilei de 24 august 1944 a fost prima întâlnire a comandanților marilor unități românești cu viceamiralul H. Brinkmann. Aflând că amiralul german revenise la Eforie Sud, generalul Ionașcu i-a solicitat contraamiralului Horia Macellariu să-l aducă la Constanța pe amiralul Brinkmann, pentru o discuție clarificatoare. Generalul Ionașcu a apelat la Horia Macellariu, în virtutea responsabilităților pe care le avea în cazul situațiilor operative la litoralul Mării Negre, unde portul și orașul Constanța erau cele mai importante, dar și pentru că șeful Comandamentului Forțelor Navale Maritime îl cunoștea și colaborase foarte bine cu amiralul german. În memoriile sale, Horia Macellariu subliniază că viceamiralul Brinkmann nu a afișat niciodată o poziție de superioritate față de el, din contră, precizează că i-a lăsat libertate pentru hotărârile privind misiunile în Marea Neagră. Horia Macellariu l-a contactat pe amiralul Brinkmann și au stabilit să se întâlnească „la jumătatea drumului Constanța-Carmen Sylva”, l-a invitat în mașina sa și au plecat la comandamentul Diviziei 9. Contraamiralul Horia Macellariu nu ne detaliază despre discuțiile purtate până la Constanța.

La comandamentul mării unități terestre a venit și comandorul Nicolae Bardescu. Discuțiile dintre cei trei comandanți au fost deschise de gazdă, generalul Costin Ionașcu, pe un ton politic, dar ferm. I-a cerut viceamiralului Brinkmann să dispună retragerea navelor din port și din apele române. Brinkmann a replicat că nu are ordin în acest sens. Generalul Ionașcu i-a atras însă atenția asupra faptului că la navele germane echipajele au fost alarmate, iar pe submarinele avariate s-au montat mine. Amiralul german a recunoscut măsurile luate. Ca replică, Horia Macellariu a ordonat echipajelor de la navele din subordine să urmărească, prin manevrarea tunurilor, vapoarele germane. El a precizat că a luat o asemenea măsură pentru descurajarea activităților de la bordul navelor germane, dar va ordona ca țevile tunurilor să fie lăsate în jos, cu condiția ca și la navele germane să se procedeze similar. Generalul Ionașcu a abordat, apoi, chestiunea minării portului militar de către germani. Brinkmann a precizat că nu a dat un astfel de ordin, replica generalului Ionașcu fiind răspicată, că nu-l crede. Brinkmann a fost vădit surprins de lipsa de încredere

în cuvântul său de militar. Adresându-se contraamiralului Macellariu și comandorului Bardescu, generalul Ionașcu le-a ordonat să dispună efectuarea imediată, în prezența unor ofițeri germani, a unui control în port la submarinele germane.

De comun acord cu comandorul Bardescu, Horia Macellariu l-a desemnat pe comandorul Constantin-Bibi Costăchescu (1909-1982), submarinist, la momentul acela șef al Biroului Operații din cadrul Comandamentului Litoralului Maritim și Fluvial. Târziu în noapte, comandorul Costăchescu a raportat telefonic contraamiralului Macellariu că portul și submarinele nu sunt minate. Tot prin telefon, viceamiralul Brinkmann i-a arătat amiralului Macellariu că alarmarea echipajelor a fost o măsură regulamentară, impusă de schimbarea politico-militară făcută de România, solicitând acordul de a ridica starea de alarmă de la nave, începând cu ora 04:00 (25 august 1944), pentru a se evita posibilele perturbări din cauza întunericului.

Ziua de 25 august 1944 a fost decisivă pentru convingerea amiralului Brinkmann să ordone plecarea navelor din subordine din România. Un nou bombardament al aviației sovietice a dus la scufundarea remorcherului „Basarabia”. Noul atac aerian arăta clar că trupele sovietice nu se vor opri din misiunile de luptă. De altfel, în Delta Dunării, trupele ruse au trecut linia de demarcație precizată de viceamiralul Georgescu. Continuând ostilitățile, situația era, desigur, îngrijorătoare, iar plecarea navelor germane devenise urgentă. Numai astfel portul Constanța putea fi protejat de atacurile sovieticilor.

Generalul Ionașcu i-a cerut contraamiralului Macellariu să-l aducă pe Brinkmann la o nouă întâlnire. Macellariu s-a conformat, l-a sunat pe amiralul german și l-a așteptat în zona Agigea, în apropiere de bateria „Tirpitz”. În incinta acesteia, contraamiralul Horia Macellariu și viceamiralul Brinkmann au purtat o discuție „între patru ochi”. Detalii despre cele abordate, Horia Macellariu a dat doar în varianta autobiografică, scrisă după ieșirea din detenție. El informează că cei doi au analizat situația „și l-am determinat să se retragă fără luptă sau distrugeri”. Horia Macellariu accentuează că, „procedând astfel, bătălia Constanței, a litoralului românesc și a Dobrogei s-a dat numai între mine și amiralul german, acolo, în bateria Tirpitz”.

Astfel, a fost salvată nu numai Constanța, dar și toată infrastructura portuară care a fost utilizată ulterior de sovietici (Macellariu, 1995, p. 35). După respectiva convorbire, cei doi au plecat la comandamentul Diviziei 9. A început faza a 2-a (25 august 1944, ora 11:30-ora 18:30), care a fost „considerată prin deschiderea ostilităților față de armata germană, care, prin actele de agresiune, n-a respectat

condițiile impuse de guvernul român” (AMNR, f. 298). Întâlnirea celor trei comandanți a avut loc înainte de ora prânzului. Până la detaliile discuțiilor, trebuie precizat că, la București, la ora 10:30, generalul Mihail Racoviță (1889-1954), ministrul de Război, împreună cu subsecretarii de stat ai Marinei și Aviației și cu generalul Gheorghe Mihail (1887-1982), șeful Marelui Stat Major, au discutat la Pasărea, lângă București, ordinul privind atitudinea Armatei Române față de trupele germane, care îi fuseseră prezentate înainte de întâlnirea cu Brinkmann și Macellariu.

Generalul Ionașcu „a întrebuițat (față de amiralul Brinkmann, n.a.) un ton ridicat și i-a cerut să se retragă din țară”. I-a relatat că ordinul în acest sens sosise la Cernavodă, unde a trimis un curier pentru a-l aduce, dar nu îl va putea arăta până nu-l citește împreună cu contraamiralul Macellariu. Brinkmann a înțeles și a plecat, urmând să revină după-amiaza. Acest lucru nu s-a mai întâmplat, iar de la comandamentul său a luat măsuri ca navele germane să părăsească portul Constanța.

Ordinul primit de generalul Costin Ionașcu în jurul orei 11:30 de la Marele Stat Major preciza: „dezarmați sau alungați pe germani în Bulgaria”. (Ciorbea, p. 143). În ordinul transmis Comandamentului Forțelor Navale Maritime, formularea era diferită: „dezarmați și alungați”. Horia Macellariu precizează, în memoriile scrise în penitenciar, că ordinul de „alungare”, soluția aleasă de către generalul Ionașcu – sau în loc de și – „a schimbat fața evenimentelor la Constanța”. (Ib., p. 145).

În după-amiaza zilei de 25 august 1944, începând cu ora 15:30, navele germane „cu echipajele la front, salutând navele noastre”, au început manevrele de părăsire a bazinului portuar, misiune încheiată la ora 18:30. La ieșirea din port, navele au înfruntat valuri mari, Marea Neagră fiind în zona vestică, spre litoral, o mare agitată, ceea ce a creat navelor germane probleme de navigație.

Urmărind ce se întâmpla în mare, contraamiralul Macellariu a fost contrariat de sclipirile care se vedeau la navele germane, pe care le-a interpretat în prima fază ca fiind lovituri de foc. În realitate, razele de soare care se reflectau în hublourile vapoarelor se distorsionau, astfel că păreau ca focul la gura țevii. Preocupat de „siguranța navelor mele, a populației, ne-au depășit”, scria Horia Macellariu din detenție. A dat ordin să se trimită mesajul către navele germane, care ar fi dorit să revină în port: „nu intrați decât dezarmându-vă”.

O astfel de măsură intra în responsabilitatea Comandamentului Maritim și Fluvial, care avea misiunea securității portului și orașului Constanța. Ordinul contraamiralului Macellariu s-a executat, portul a fost închis, navele germane care voiau să revină în bazinul portuar „unele s-au înecat, multe au eșuat, puține

au mai ajuns la Varna”. (Ib.). A fost un moment decisiv, care îi aparține exclusiv lui Horia Macellariu. Și de această dată s-a dovedit un comandant hotărât, responsabil, care a îndepărtat pericolul revenirii navelor germane la Constanța. Se impune precizarea că viceamiralului Brinkmann i s-a permis să se retragă spre sudul Dobrogei și să distrugă armamentul pe care nu-l putea evacua. Deși ar fi dorit să se imbarce la Mangalia, pe una din navele aflate în subordine, generalul Ionașcu nu i-a aprobat. A trecut frontiera în Bulgaria, cu autoturismul. În noaptea de 25 august, au mai trecut, la vecinii bulgari, camioane germane.

Ultima rezistență germană, la bateria „*Tirpitz*”, nu a mai fost posibilă. Unitatea s-a autodizolvat, armamentele și închizătoarele au fost decuplate și, la ora 02:00, militarii au părăsit tabăra, retrăgându-se spre Sud.

RELAȚIA CU „ALIAȚUL” SOVIETIC

Între 23 și 28 august 1944, contraamiralul Horia Macellariu s-a aflat, din punct de vedere operativ, în subordinea generalului Costin Ionașcu. A existat o colaborare și un respect camaraderesc, cei doi conlucrând în cursul evenimentelor, evitându-se confruntările militare care ar fi produs pierderi materiale și umane catastrofale la Constanța. Prin ordinele date și conlucrarea cu generalul Ionașcu, în mai puțin de 48 de ore la litoralul vestic al Mării Negre, raportul operativ-tactic s-a schimbat în favoarea României.

Deși fusese numit comandant al Dobrogei, la 26 august 1944, practic, funcția a preluat-o pe data de 28 august, după plecarea, din Dobrogea în Muntenia, a Diviziei 9. Mărturisea, peste ani, că a primit „*o moștenire grea!*”. La aflarea faptului că Divizia 9 pleacă peste Dunăre, populația Constanței „*s-a pus într-o panică îngrozitoare, femei, bărbați. Copiii alergau și țipau pe străzi, neștiind încotro s-o ia, cu câte o basma în care, în grabă, puseseră niște lucrări fără valoare, pe cele valoroase ascunzându-le acasă. Stam și priveam nedumerit la acest dramatic spectacol*”. (Ib., p. 146).

Pentru contraamiralul Horia Macellariu, începea o nouă etapă a carierei sale, scurtă, dar de o tensiune cu totul deosebită. I-a revenit misiunea de a gestiona cooperarea cu trupele sovietice, terestre și maritime ajunse la Constanța. Ocupantul rus l-a supus pe contraamiralul Macellariu la presiuni, situații jignitoare, desconsiderându-i calitățile de Comandant Superior al Dobrogei, convins că acționează în baza armistițiului. Cu partea sovietică, Horia Macellariu a acționat cu demnitatea ofițerului superior, conștient de răspunderea față de numirea primită.

Nu vom insista decât asupra celor mai dramatice situații, așa cum le descrie în memoriile sale. Întâlnirea cu primul general ajuns la Constanța este elocventă. Interesat de situația depozitelor germane, care, altfel, fuseseră golite de populație imediat după plecarea trupelor germane, respectivul general și-a scos ceasul, l-a așezat pe masă și i-a ordonat imperativ: „*dacă, în 10 minute, nu-mi spui ce a fost în depozitele germane, te împușc!*”. (Ib.). Generalul sovietic, care a acceptat Hotelul Carlton ca sediu al comandamentului, i-a adresat o serie de cerințe contraamiralului Macellariu, lucruri foarte greu de rezolvat. Spre exemplu, să fie pus la dispoziția comandamentului sovietic trei garnituri de tren, cu vagoane care nu se găseau în România. A mai cerut cantități apreciabile de echipament: 27.000 de perechi de izmene, 27.000 de cămăși, 15.000 de cămăși de mătase, 7 mașini de scris cu litere rusești.

Considerându-se gazdă, contraamiralul Macellariu le-a oferit invitații la mese de onoare. A fost refuzat brutal și admonestat: „*să-ți fi iasă din cap că ești altceva decât un învins*”. Răspunsul lui Horia Macellariu a fost prompt și corect: „*Marina Română nu a fost învinsă*” (Ib., p. 151).

Alte două cereri au fost mai mult decât șocante: predarea navelor Marinei Regale a României, de la Tulcea și Constanța, sovieticilor. În Delta Dunării, contraamiralul Gorșkov cerea predarea flotei. Amiralul Oktibrianski, comandantul flotei sovietice din Marea Neagră, adresează, la 29 august 1944, un ultimatum, care, la punctul 1, propunea: „*toată flota românească de război și auxiliară să fie mutată la Sulina și predată Comandamentului Maritim Sovietic*” (Macellariu, 1995, pp. 80-81). Contraamiralul Horia Macellariu i-a confirmat amiralului Oktiabrianski primirea documentului și i-a răspuns în funcție de ordinele primite, în sensul că navele românești trebuie considerate „*belingeranți*” și sunt gata să primească ordine de luptă de la comandantul Flotei Roșii din Marea Neagră.

Prezentând situația eșalonului superior, numai locotenentul-comandor Corneliu Lung, șeful Biroului Operații, mai răspundea la telefon, desigur, fără putere de decizie. Telegrama primită de la contraamiralul Macellariu a raportat-o la Ministerul Apărării și la Marele Stat Major, care și-au derogat răspunderea. La Ministerul Afacerilor Străine, titularul postului de ministru, Gheorghe Niculescu-Buzești (1908-1949) în primul guvern Constantin Sănătescu, i-a transmis ofițerului să accepte să se predea flota pentru a salva 14 milioane de români. Niculescu-Buzești a prezentat situația și în ședința de guvern. Decizia a fost aceeași.

O pretenție a sovieticilor, considerată de către contraamiralul Macellariu „*cea mai grea chestiune*”, a fost punerea în circulație a rublei. Odată avertizat guvernul, a fost transmisă la Constanța o delegație formată din reprezentanți ai Ministerului de Finanțe, ai Băncii Naționale și ai Ministerului Economiei. Amiralii ruși și un căpitan de rangul I au purtat discuțiile cu delegația guvernului. Li s-a transmis că nu poate fi acceptată circulația rublei, dar se vor pune la dispoziție 350 de milioane de lei. Au refuzat oferta, inclusiv invitația la masă. Informat de situația în care se găsea contraamiralul Horia Macellariu, șeful delegației, Rică Georgescu, i-a spus că vede în ce situație intolerabilă este și i-a promis să solicite guvernului înlocuirea sa. Macellariu a acceptat, precizându-i „*că am făcut și fac totul pentru a-i menține în interesul suprem al neamului și țării noastre*” (Ciorbea, p. 146).

În aceleași memorii, deținutul Horia Macellariu explică poziția sa față de trupele sovietice ocupante: „*m-am simțit în armistițiu și aliat; așa mi-a spus guvernul de la 23 august; nu am capitulat fără condiții; m-am socotit în condițiile propuse de domnul Molotov*” (Ib.), *am fost un român și un comandant român, într-o situație grea, pe umerii căruia apasă prestigiul, suveranitatea neamului și a țării, m-am încadrat și m-am comportat potrivit protocolului dreptului granițelor (dreptul internațional, n.a.); am fost îndatoritor, prietenos, demn și nu slugarnic; eu, personal, puteam fi oricum, dar ca agent al neamului și țării noastre, eu nu puteam fi decât cu ei. M-am găsit, fără să știu și fără să-mi dau seama, între ciocan și nicovală: una îmi spunea guvernul de la 23 august 1944 și alta armata sovietică*” (Ib., p. 151).

La 30 septembrie 1944, contraamiralul Macellariu este mutat în funcția de comandant al Școlilor Marinei Regale, care echivala cu o retrogradare. În foaia calificativă provizorie pe anul 1943-1944, de la 1 noiembrie 1943 până la 31 octombrie 1944, din Memoriul său, subsecretarul de stat a notat referitor la motivul schimbării: „*în baza unei hotărâri superioare, a fost rechemat pentru a se ușura relațiunile dintre comandamentul român și cel sovietic, care a manifestat vădit neîncredere*” (AMNR, ff. 56-58).

În dimineața zilei de 30 august 1944, ora 2:40, nave sovietice (5 motocanoniere), dirijate de vedeta nr. 7, și canoniere românești au intrat în portul Constanța. Până pe 5 septembrie, trupele sovietice pun stăpânire pe infrastructura portuară. În cursul zilei respective (ora 05:00), militarii ruși înarmați preiau navele militare românești și alungă echipajele de la bord.

Altcineva releva că ocupantul sovietic nu avea nicio intenție de a coopera cu Marina Regală a României. Amiralul rus Bogdenko, de la Comisia Aliată de Control

(Sovietică), a declarat, pe marginea aplicării articolului 11 din Convenția de Armistițiu, că „*Marina românească a înscris o pagină neagră în istoria Rusiei; de aceea a preluat navele și-a arătat-o ca trofeu popoului sovietic*” (Ciorbea, p. 152).

Nu peste mult timp, contraamiralul Horia Macellariu a fost trecut, nemeritat, în reformă în legătură cu presupusa sa vină față de evenimentele de la Constanța din 23 august 1944. La sediul din București al Partidului Comunist se depuseseră „*o întreagă documentație nefavorabilă mie*”, cu hărți și explicații privind acțiunile contraamiralului Macellariu (Ib., p. 164).

Adresându-se prim-ministrului Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944-28 februarie 1945), a solicitat o anchetă pentru analiza evenimentelor de la Constanța. Comisia, formată din generalul Nicolae Pătlăgeanu și amiralul Alexandru Gheorghiu, a analizat documentele și a efectuat ancheta care a dus la concluzia că Horia Macellariu nu poate fi făcut responsabil sau vinovat de ceva.

Cu toate acestea, contraamiralul Macellariu a fost trecut pe lista criminalilor de război; i s-au făcut denunțuri. Generalul Ivan Zaharovici Susaikov (1903-1962), vicepreședinte al Comisiei Aliate de Control în România, a cerut prim-ministrului Petru Groza să aplice articolul 11 din Convenția de Armistițiu și, în concluzie, Horia Macellariu trebuia arestat și judecat.

Este anchetat de Cabinetul 7 al Tribunalului Poporului București. Concluzia a fost că nu poate fi culpabilizat (Moșneagu, 2010, pp. 71-77). La solicitările repetate ale Comisiei Aliate de Control pentru cercetarea celor responsabili pentru plecarea navelor germane din portul Constanța fără să fie dezarmate, conducerea Ministerului Apărării Naționale a ordonat constituirea unei noi comisii de anchetă, formată din generalii Mihail Lascăr, George Nicolau și Ioan Popescu. În urma cercetărilor, s-a concluzionat că nu a fost vorba despre nicio colaborare cu conducerea flotei germane din Marea Neagră după emiterea „*Proclamației Regelui Mihai I către Țară*”. Din contră, faptele au dovedit că s-a manifestat „*o atitudine dâră a comandamentelor și unităților, de expectativă strictă și energică adoptată, amenințarea cu represalii și utilizarea forței au impus germanilor respectarea angajamentului declarat de guvernul român*”. În document se conchide, în mod corect, că „*plecarea flotei germane fără luptă s-a produs în urma unui act de comandament*”, înfăptuit pe „*considerațiuni de ordin militar, strategic-tactic*”. În final, se menționează că alte „*interpretări atingând buna credință, loialitatea, sinceritatea și onoarea nu pot fi puse în discuție*” (AMNR, ff. 293-294).

Raportul a pus punct demersurilor Comisiei Aliate de Control (sovietică) de a forța culpabilizarea contraamiralului Horia Macellariu și a Marinei Regale a României în problema interpretării evenimentelor derulate la Constanța din 23 august 1944. Contraamiralul a fost disculpat de comisia celor trei generali și Tribunalul Poporului. Onoarea și integritatea sa nu mai puteau fi puse la îndoială. Și, după cum a subliniat în „Viața mea”, în evenimentele de la 23 august 1944, „Marina românească nu are nicio vină”.

Desprinderea de flota germană de la Constanța de către comandamentele Marinei Regale a fost rezultatul înțelegerii noilor cerințe politico-militare și acționării cu inteligență, precauție și fermitate pentru eliminarea unei posibile surprinderi din partea trupelor germane și obținerea unei despărțiri clare și benefice.

CONCLUZII

Evenimentele care s-au petrecut în Dobrogea după actul istoric de la 23 august 1944 i-au pus pe comandanții români ai marilor unități în situații extrem de tensionate, pentru care nu exista pregătire. Nimeni nu a anticipat posibilitatea ca România să rupe alianța cu Germania, cu care luptase în Răsărit timp de trei ani. Postura în care au fost puși, mai ales contraamiralul Horia Macellariu și generalul Costin Ionașcu, era una aproape imposibilă, cu ordine contradictorii și cu trupele intercalate cu cele ale foștilor aliați. Cu toate acestea, cei doi comandanți au reușit să obțină maximul posibil în acele circumstanțe și să evite pierderi inutile, umane și materiale.

Cooperarea cu trupele sovietice în Dobrogea și la Constanța a evoluat greoi: comandanții roșii au manifestat neîncredere față de români, aroganță, atitudine de ocupant, care a mers până la jigniri față de reprezentanții Marinei Regale și ai guvernului României.

Dacă, din partea română, a existat o disponibilitate totală din convingerea că acționau în baza unui armistițiu, care, de fapt, nu a existat, trupele ruse au continuat misiunile, considerând Armata Română ca inamic. Din izvoarele de epocă reiese atitudinea demnă a contraamiralului Horia Macellariu – un adevărat amiral – în raport cu comandanții ruși, la nivelul responsabilităților care i-au cerut să apere interesele României.

BIBLIOGRAFIE:

1. Buzatu, G. (1995). *România și războiul mondial din 1939-1945*. Iași: Centrul de Istorie și Civilizație Europeană.
2. Ciorbea, V. (2016). *Contraamiralul Horia Macellariu (1894-1989). Autobiografii din temniță. Miscelaneea*. Constanța: Editura Academiei Oamenilor de Știință din România.
3. Macellariu, H. (1995). *În plin uragan*. București: Sagittarius.
4. Mara, D. (2000). *Marina Regală a României în cel de-al Doilea Război Mondial*. București: Editura Economică.
5. Moșneagu, M. (2005), *Politica navală postbelică a României (1944-1958)*. București: Editura Mica Valahie.
6. Petrescu, N. (2005). *Contraamiralul Horia Macellariu. Gloria – dulce și amară povară*. Pitești: Editura și Tipografia Europroduct.
7. Rotaru, J., Damaschin, I. (2000). *Glorie și dramă. Marina Regală a României: 1940-1945*. București: Editura „Ion Cristoiu”.
8. Arhivele Militare Naționale Române (AMNR), fond Cabinetul Ministrului, Ministerul de Război, dosar 966, ff. 252-298; 293-294.
9. AMNR, fond Direcția Cadre Învățăământ (1974), ff. 56-58.
10. AMNR, fond Direcția Financiară, Secția pensii militare, inventar nr. 7871, dosar 2660.